

PROBLEMATICA PRIVIND PAZA FRONTIEREI CU AUSTRO-UNGARIA ÎN CONTEXTUL PREZENȚEI MILITARE RUSE ȘI AUSTRIECE ÎN BUCOVINA ANULUI 1918

CEZAR-CĂLIN CIORTEANU

Die Problematik des Schutzes der Grenze mit Österreich-Ungarn im Kontext der Anwesenheit der russischen und militärischen Truppen in der Bukowina im Jahre 1918

*(Zusammenfassung)**

Als Teil der Individualität des rumänischen Staates, wurde die Bukowina zu Beginn des Großen Krieges, wegen ihrer besonderen geopolitischen Lage, zum Schwerpunkt der Interessen der österreichisch-ungarischen Monarchie, des russischen und deutschen Reichs und natürlich des Königreichs Rumänien. Die äußerst vielfältige ethno-religiöse Struktur der Bukowina (Rumänen, Ukrainer, Juden, Deutsche, Polen, Magyaren etc.) unterstützte die unterschiedlichen Interessen und Anliegen der Bevölkerung während des Krieges. In Bezug auf die Loyalität zur Donaumonarchie erwähnen wir hier die treue Haltung der Deutschen und Juden ihr gegenüber. Die Ukrainer beabsichtigten, einen unabhängigen Staat zu schaffen, während die Rumänen sich in einer heiklen Position befanden, indem sie von den österreichischen Behörden mit Verdacht betrachtet waren. Die Bukowina wurde dreimal von den zaristischen Truppen besetzt (September/Okttober 1914, 26. November 1914 – 23. Januar 1915 und Juni 1916). Es war eine Zeit, in der sie die Avatare des Besatzungsregimes kannte. Nach dem Eintritt des Königreichs Rumänien in den Krieg (am 14. August 1916), die in Rumänien geborenen, zur österreichisch-ungarischen Armee gehörenden Soldaten wurden auf die Front in Italien zu kämpfen geschickt. Ein Kriegsrat unter der Leitung des Generals Eduard Fischer wurde ermächtigt, die Todesstrafe für alle Personen anzuwenden, die schweren Verbrechen wie Spionage oder Verrat begangen. Menschen, die wegen Verrat oder Feindschaft gegen die habsburgischen Behörden verdächtigt waren, wurden in den Lagern Thalerhof (Steiermark), Munkácsi (Ungarn) und Ölmutz (Mähren) interniert. Freiwillige schlossen sich der sogenannten „Bukowina-Legion“ an. Das Schicksal der Zurückgelassenen (Frauen, ältere Menschen, Kinder) war ebenso von dem Verdacht der österreichisch-ungarischen Behörden in Bezug auf ihrer Treue zur Monarchie geprägt. Die Bewachung der Grenze zwischen dem zaristischen Russland und der Bukowina war besonders wichtig, vor allem für die Bekämpfung des Schmuggels von Tieren, Getreiden, Tabakwaren aller

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Art, dendas russische Militär ausübte. Die Lösung dieser Situation war auch infolge der unbefriedigenden Massnahmen der lokalen Bürokratie erschwert. Die Missionen der Grenzschutzuntereinheiten gehörten angesichts der Neuartigkeit der aufkommenden Situationen zu den vielfältigsten und unvorhersehbarsten. Bis zum Ende des Jahres 1918 wurden an der Grenze der Bukowina und im Norden Bessarabiens Zollbehörden ins Amt gesetzt. Zu ihren Befugnissen gehörten sowohl Schutz und Grenzverteidigung, als auch Beobachtung der Ereignisse an der östlichen Seite des Dnjesters. Der Artikel analysiert aufgrunddokumentarischer Quellenden Entwicklungsprozess der Bukowina und die Bewachung ihrer Grenzen während des Ersten Weltkriegs.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Königreich Rumänien, Bukowina, Sowjetunion, Österreich-Ungarn, Grenze, Grenzschutz, Großer Krieg.

Parte a ființei național-statale românești, Bucovina a cunoscut importante metamorfoze etno-sociale, politice, confesionale, educaționale și spirituale în intervalul celor 144 de ani de administrație austriacă.

Revoluția europeană de la 1848–1849, criza politică premergătoare instaurării dualismului austro-ungar și, ulterior, declanșarea Primului Război Mondial au pus în discuție viabilitatea formulei monarhiei danubiene, o construcție multinațională și pluriconfesională. Identificarea unor variante de supraviețuire pentru Imperiul austro-ungar a reprezentat o misiune extrem de dificilă pentru ideologiile monarhiei, în condițiile ascensiunii naționalismelor premergătoare anului 1918.

Marele Război (1914–1918) a pus în lumină interesele naționale ale popoarelor Europei Centrale și de Sud-Est, prefigurând, prin amploarea mutațiilor etno-naționale, destrămarea imperiilor multinaționale. Românii, italienii și sârbii dispuneau de state naționale în afara frontierelor Imperiului Austro-Ungar, în timp ce polonii¹, cehii și slovacii urmăreau să-și creeze entități statale proprii. Pe de altă parte, încă înainte de declanșarea războiului, autoritățile habsburgice au depus eforturi consistente pentru a-i convinge pe naționaliștii maghiari și pangermaniști de necesitatea păstrării monarhiei danubiene². Tensiunile și rivalitățile acumulate în timp între Puterile Centrale și Antanta, alimentate de interese profunde geopolitice și economice, au fost suficient de puternice pentru a face din Peninsula Balcanică „butoiul de pulbere” al Europei³. Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul coroanei Austro-Ungariei, la 28 iunie 1914, în capitala Bosniei, Sarajevo⁴, a oferit pretextul⁵, aprinzând scânteia necesară declanșării Marelui Război, cum este el numit de literatura istorică occidentală⁶. Ultimatumul înaintat de guvernul austro-ungar Serbiei a fost respins de

¹ Piotr S. Wandycz, *Polish Diplomacy 1914–1945. Aims and Achievements*, London, Orbis Book Ltd, 1988, p. 6.

² Cezar Dobre, *1918. Înfrângeri și victorii*, București, Editura Sylvi, 2003, p. 50.

³ Zorin Zamfir, Jean Banciu, *Primul Război Mondial*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 41–42.

⁴ Urs Altermatt, *Previziunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, traducere de Johann Klusch, cuvânt-înainte de Andrei Corbea, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 11.

⁵ Sextil Pușcariu, *Memorii*, București, Editura Minerva, 1978, p. 6.

⁶ John Keegan, *The First World War*, Hutchinson, London, Pimlico Edition, 1999, p. 3.

aceasta, cu toate că guvernul sârb acceptase 9 din cele 10 puncte ale conținutului documentului, astfel că, în mod firesc pe traseul acestui scenariu, la 28 iulie 1914 Austro-Ungaria a declarat război Serbiei⁷. La 28 iulie 1914, Austro-Ungaria a proclamat mobilizarea generală a tuturor forțelor sale militare, astfel că toți bărbații mobilizați trebuiau, în termen de 24 de ore, să se prezinte în locațiile unde fuseseră înrolați⁸. La 1 august 1914, a avut loc mobilizarea generală a armatei austro-ungare iar în cursul aceleiași zile Germania a remis Rusiei țariste o declarație de război⁹. La 3 august 1914, Imperiul German declara război Franței, iar a doua zi a primit declarația de război din partea Angliei¹⁰. Cu toate că Austro-Ungaria a fost prima care a provocat războiul, a fost ultima care a declarat război Imperiului rus¹¹ (6 august 1914)¹². Mobilizarea generală în Bucovina a fost decretată prin ordinea lt. col. Eduard Fischer. Orașele Cernăuți și Rădăuți semănau cu două mari tabere militare¹³. O parte dintre soldați fuseseră incluși în cadrul regimentelor austro-ungare staționate în Galiția. Alte câteva mii de români erau înrolați în brigada de gloțiși care avea misiunea să apere granițele¹⁴. Autoritățile militare austriece contau pe sentimentele austrofile ale unor voluntari de etnie română sau ucraineană¹⁵.

Formula neutralității Regatului Român, era practic mult mai convenabilă în raport cu o eventuală asociere cu Antanta, motiv pentru care Ottokar Czernin, ministrul de externe al Austro-Ungariei în timpul Primului Război Mondial, comunica autorităților române: „apreciind hotărârile Consiliului de Miniștri Român, Puterile Centrale le găsește conforme relațiilor amicale și continuă a considera România ca aliata lor. Noi ținem deci cont cu larghețe de interesele românilor și așteptăm cu deplină încredere ca România să păzească frontierele din Moldova și să respingă o eventuală invazie rusă”¹⁶. Planul strategic al Comandamentului Armatei ruse prevedea ca în partea de nord-vest, să acționeze trei armate formate din 12 corpuri – din care două armate urmau să opereze la nord-vest de Varșovia, iar o altă armată, să înainteze în direcțiile Posen și Breslau¹⁷. În fine, Armata de sud-vest, formată

⁷ N. Vasiloschi, *Amintiri din războiul mondial 1914–1918*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 275.

⁸ Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționaliste pe timpul Primului Război Mondial (1914–1918)*, Cernăuți, f.e., 1923, p. 52.

⁹ Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 594.

¹⁰ Jacques Madaule, *Istoria Franței*, vol. 3, București, Editura Politică, 1973, p. 96.

¹¹ Guy Hermet, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, Editura Institutul European, 1997, p. 218.

¹² Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, Editura Cartea Românească, 1928, p. 13.

¹³ Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina (1914–1918)*, București, Editura Domino, 2004, p. 42.

¹⁴ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 52.

¹⁵ *Ibidem*. Au fost rechiziționate forțat 70 000 de vite pentru aprovizionarea armatei, alături de alte tipuri de bunuri strict necesare efortului de război. Un val de persecuții s-a dezlănțuit asupra celor suspecți de sentimente ostile, a celor care erau bănuți de simpatii rusofile.

¹⁶ Gh. Platon, (coordonator) *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire (1878–1918)*, vol. VII, tomul II, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 406.

¹⁷ Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 596.

din trei armate cu 12 corpuri, avea misiunea de a cuceri Galiția¹⁸. Astfel, Galiția a devenit rapid teatrul războiului dintre armatele austro-ungare și cele țariste, conturând fizionomia frontului oriental. Primele confruntări dintre armata habsburgică și armata țaristă s-au produs la 7 august 1914, în localitatea Noua Sulița, urmate de cele de la Boian, Mahala, Rarancea și Toporăuți¹⁹. Pentru a ataca Imperiul Rus, austriecii și-au concentrat trupe la frontiera cu Polonia²⁰, în partea de est a Bucovinei rămânând doar Brigada 35, care nu a putut face față ofensivei ruse, militarii ruși intrând la 2 septembrie 1914 pe teritoriul provinciei²¹. În ziua de 30 august 1914, orașul Cernăuți a fost evacuat de trupele austriece, fiind ocupat, în primele zile ale lunii septembrie, de armata țaristă. În aproximativ două săptămâni, rușii au ocupat Storojinețul, atingând ulterior linia Siretului²². Bucovina a intrat de trei ori sub ocupația trupelor țariste (septembrie/octombrie 1914, 26 noiembrie 1914 – 23 ianuarie 1915 și iunie 1916), perioade de timp în care va cunoaște avaturile specifice regimului de ocupație. În zona controlată de armatele țariste a fost introdusă o administrație militară dublată de una civilă alcătuită din persoane rusofile²³. De fiecare dată, trupele austriece au recuperat teritoriul pierdut în mâinile rușilor. Corpul voluntarilor ucraineni a fost zdrobit de forța ofensivei ruse, iar o parte a populației Bucovinei a fost evacuată și deportată²⁴. Printre cei deportați de ruși în Siberia în timpul primei ocupații a Bucovinei s-au aflat doi primari ai Cernăuțiului, evreul Salo Weisselberg și românul Nicu Flondor²⁵.

În condițiile evoluțiilor militare nefavorabile, guvernatorul conte Rudolf von Meran și-a mutat reședința de la Cernăuți la Vatra-Dornei, iar un Consiliu de război, condus de colonelul Eduard Fischer, era împuternicit să aplice pedeapsa capitală tuturor persoanelor care comiteau delict grave precum spionajul sau trădarea.

Românii bucovineni, precum și cei din Transilvania și Banat²⁶, au fost nevoiți să se înroleze în armata austro-ungară ca voluntari, deși echipamentul, pregătirea și educația lor militară lăsaus de dorit²⁷. Voluntarii bucovineni s-au înrolat în așa numita „Legiune bucovineană”²⁸. Mulți români bucovineni au preferat să se refugieze în

¹⁸ Zorin Zamfir, Jean Banciu, *op. cit.*, p. 84–85.

¹⁹ Dragoș Vitencu, *Cernăuțiul meu*, Suceava, Complexul Muzeal Bucovina, Editura Accent Print, 2008, p. 60.

²⁰ Michael Lynch, *Reacțiune și revoluție: Rusia 1881–1924*, București, Editura Bic All, 2000, p. 72.

²¹ Alexandrina Cuțui, *Bucovina și Primul Război Mondial. Contribuția clerului la război, prizonierii și refugiații*, în „Analele Bucovinei”, București, Editura Academiei Române, anul XVII, nr. 2 (35), 2010, p. 472.

²² Paul Leu, *Colegiul Național „Ștefan cel Mare”*. Monografie, *Etapa austriacă*, I, Suceava, Editura Euroland, 2000, p. 476.

²³ Florin Pintescu, Daniel Hrenciuc, *Din istoria polonezilor în Bucovina (1774–2002)*, Suceava, Uniunea Polonezilor din Bucovina, 2002, p. 94.

²⁴ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 472.

²⁵ *Ibidem*, p. 473.

²⁶ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 13.

²⁷ D. Vatamaniuc, *Voluntarii bucovineni în războiul pentru întregirea țării*, în „Analele Bucovinei”, București, Editura Academiei Române, anul I, nr. 1, 1994, p. 22.

²⁸ *Ibidem*.

Transilvania, Regatul Român sau în Basarabia, unde s-au înrolat voluntari fie în armata română, fie au constituit diverse comitete ale refugiaților, fie au desfășurat activități de spionaj și recunoaștere în favoarea armatei române²⁹. Soarta celor rămași acasă (femei, bătrâni, copii) a stat sub semnul suspiciunii manifestată de autoritățile austro-ungare față de fidelitatea acestora față de monarhia bicefală. Din aceste considerente, s-au înființat de către autoritățile austriece curțile marțiale. În fața acestora au fost aduși mai mulți bucovineni, în special din partea de nord a Bucovinei, relevant fiind cazul lui Iancu Flondor³⁰. 80% dintre cei reținuți în urma denunțurilor au fost eliberați, întrucât dovada nevinovației acestora era foarte clară³¹. Multe dintre ordinele și interdicțiile adoptate de autoritățile militare austriece erau dificil de respectat, mai cu seamă pentru țărani: interdicția de a lumina ferestrele, de a trage clopotele la biserică, de a mâna vitele pe dealuri, de a aprinde focurile în locurile mai înalte, mai ales că nici austriecii n-au prea fost consecvenți în anunțarea/luarea acestor decizii³².

Aflat la conacul său de la Storojineț, Iancu Flondor, liderul românilor bucovineni³³, a fost informat despre posibila sa arestare (aflându-se sub supravegherea agenților secreți austriece), fiind sfătuit să plece în România³⁴. La 15 februarie 1915, acesta îi înaintase lui Ion I. C. Brătianu un *Memoriu*, prin intermediul deputatului Ioan Mavrocordat³⁵. Destinul a făcut ca acest *Memoriu* să nu-i parvină premierului român, fiind confiscat de către Ottokar Czernin, reprezentând o piesă principală în procesul intentat de către autoritățile austriece lui Iancu Flondor la Lemberg/Lvov (proces judecat în intervalul 1916 și octombrie 1918)³⁶.

Mobilizați în armata austriacă (aproape 10% dintre români), românii bucovineni au luptat pe diverse fronturi, unii dintre ei ajungând, alături de confrății lor ardeleni, prizonieri în lagărele rusești³⁷. Interesul legitim al României (și) pentru Bucovina, a făcut ca în cadrul unui acord secret, semnat de guvernul român la 17 iunie 1916 cu Antanta, Rusia să admită mutarea mai la nord a frontierei cu România, fixată pe râul Prut, incluzând orașul Cernăuți. În secret însă guvernul țarist urmărea materializarea a trei proiecte, ce vizau ocuparea integrală a Bucovinei, ca parte a unui plan mai vast, prin care se preconiza extinderea influenței rusești spre Balcani, Strâmtoarele și Constantinopolul, respectiv Orientul

²⁹ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 472.

³⁰ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 57.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 61.

³³ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 247.

³⁴ Nicolae Tcaciuc-Albu, *O amintire despre Iancu Flondor*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 11, noiembrie 1943, p. 519.

³⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), București, Fond *Iancu Flondor*, dosar 15, f. 2.

³⁶ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei. 1775–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 79.

³⁷ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 479.

Mijlociu³⁸. Austria, la rândul său, a încercat – potrivit unor surse documentare recent publicate – să atragă România de partea sa, oferindu-i în compensație Basarabia și acceptând unele concesii teritoriale în favoarea statului român, în districtele (majoritar românești) din Bucovina sudică. Cele trei variante de împărțire a Bucovinei au reprezentat esența unor discuții purtate anterior intrării României în război și au constituit tema întâlnirilor de la Ministerul de Externe Austro-Ungar (5, 7 și 8 iunie 1915)³⁹. Bucovina a devenit, în cursul operațiunilor militare, un spațiu vizat de interesele geopolitice ale celor două tabere implicate în război, Puterile Centrale și Antanta. Românii bucovineni au înțeles oportunitatea realizării idealului național, înrolându-se voluntari în armata română, care, din 1916, a intrat în război de partea Antantei⁴⁰ (Marea Britanie, Franța, Rusia și Italia), pe baza unei Convenții încheiate cu aceasta la 4/16 august 1916: „I. Rusia, Anglia, Franța și Italia garantează integritatea teritorială a Regatului României, în toată întinderea fruntariilor sale actuale. II. România se obligă să declare război și să atace Austro-Ungaria în condițiile stabilite prin Convenția militară; România se obligă, de asemenea, să înceteze, de la declararea războiului, orice legături economice și orice schimb comercial cu toți dușmanii aliaților; III. Rusia, Franța, Anglia și Italia recunosc dreptul României de a anexa teritoriile monahiei austro-ungare prevăzute și hotărâcite la articolul IV. Marginile teritoriilor despre care se face vorbire sunt hotărâte după cum urmează: Linia de hotar va începe de la Prut, de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România, aproape de Novosulița și va urca râul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici, va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria, până la punctul Stog, cota 1 655. Mai departe, va urma linia de despărțire dintre apele Tisei și Vizului, ca să ajungă la Tisa, satul Trebuza, mai sus de locul unde se unește cu Vizo. De la acest punct de vedere, ea va coborî malul Tisei până la 4 km mai jos de locul unde se întâlnește cu Someșul, lăsând satul Vesares-Nameni României”⁴¹.

România a beneficiat de un moment favorabil în 1918, pe fondul victoriei principiilor naționalităților și al autodeterminării. Intrarea armatei române în război s-a făcut în baza Convenției semnate cu Antanta, la 4/16 august 1916, pentru recuperarea teritoriilor ocupate de către Austro-Ungaria (statele Antantei recunoscând drepturile României asupra acestora), însă ocuparea ulterioară a 2/3 din teritoriul românesc, pe fondul nerespectării de către Aliați a angajamentelor asumate, a impus condițiile draconice, reflectate în textul păcii de la Buftea/ București (24 mai

³⁸ Mihai Iacobescu, *Evoluția românilor bucovineni între anii 1821–1919*, II, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, Cernăuți – Târgu-Mureș, anul VIII, nr. 9–30 (1–2), 2001, p. 26.

³⁹ Constantin Ungureanu, *Trei variante austriece din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României*, în „Analele Bucovinei”, anul X, nr. 1 (20), 2003, p. 144, 146–153.

⁴⁰ Titu Maiorescu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, volum editat de Stelian Negoe, București, Editura Machiavelli, 1999, p. 152–153.

⁴¹ Pavel Țugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei”, anul III, nr. 2, 1996, p. 467–468.

1918) și perspectivele – absolut nedrepte – cedării unor teritorii românești Austriei și Bulgariei, Germania fiind interesată de petrolul românesc⁴². Una dintre consecințele acestei păci a fost retragerea trupelor române din partea de sud a Bucovinei.

În toamna anului 1918, armatele austro-ungare au suferit înfrângeri usturătoare pe frontul din Italia, iar la 3 noiembrie Austro-Ungaria semna armistițiul de la Villa Giusti⁴³. Anterior, ministrul de externe, contele Burian, conștient de situația internă extrem de dificilă a monarhiei, a propus, în cadrul Consiliului de Coroană de la Viena, din 21 septembrie 1918, oprirea operațiunilor militare⁴⁴.

Paza și apărarea frontierei

La 1 aprilie 1914, paza frontierei de stat era încredințată Regimentului 1 grăniceri, care, conform bugetului pentru anul financiar 1914/1915, a putut să mai înființeze, începând cu acea zi, încă două companii, ceea ce a determinat o reîmpărțire a sectoarelor de pază, realizându-se astfel o creștere a densității forțelor și mijloacelor pe kilometru de graniță. În anul 1915, s-a înființat Regimentul 2 grăniceri, cu reședința la Galați, în cadrul căruia Batalionul 3 grăniceri Burdujeni, aflat în spațiul care face obiectul analizei, avea companiile 3 –5 dislocate la Cornul Luncii, Burdujeni și Dorohoi. O dată cu mobilizarea armatei, în august 1916, cele două regimente de grăniceri au fost operaționalizate și dislocate în subordinea unor mari unități, pentru participarea la operațiunile militare conform planului de campanie pus în aplicare. În condițiile din vara și toamna anului 1916, ca, de altfel, pe întreaga durată a războiului, paza frontierei a revenit părților sedentare a celor două regimente de grăniceri. Paza frontierei cu Rusia țaristă și cu Bucovina era deosebit de importantă în principal pentru combaterea contrabandei cu animale, cereale, tutun și produse de tot felul, practică de către militarii ruși, a căror activitate era greu de contracarat în condițiile în care acționau în forță, dar și din cauza birocrăției noastre.

Pentru a avea o imagine cât mai relevantă în ceea ce privește modalitățile de manifestare a fenomenului contrabandei, un rol important îl aveau grănicerii, corp de elită al armatei în perioada în care s-a împlinit idealul de veacuri al poporului român, unirea tuturor românilor în cadrul României Mari. În urma analizării descoperirilor pe linie de contrabandă, din perioada premergătoare și de după anul 1918, rezultă că tutunul era la mare căutare și în acea perioadă, ca și astăzi, alături de alte produse și bunuri alimentare, de îmbrăcăminte și materiale ca petrol, benzină, medicamente, armament și muniții, alcool și băuturi alcoolice, valute și acțiuni ale băncilor ungare ș.a.m.d. Nu este lipsit de importanță să realizăm faptul că populația se confrunța cu mari lipsuri de bunuri alimentare și de larg consum, ca urmare a războiului la care a luat parte, a distrugerilor și a jafurilor mari care au

⁴² *Relațiile internaționale reflectate în dezbaterile Parlamentului României*, vol. II, *Senatul, 1864–2010*, lucrare elaborată sub coordonarea lui Stelian Neagoe, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2011, p. 240.

⁴³ Cezar Dobre, *op. cit.*, p. 55.

⁴⁴ *Ibidem*.

avut loc în timpul când teritoriul era ocupat de către forțele armate ale Austro-Ungariei și ale Rusiei. Teritoriul Bucovinei a fost, practic, pus sub umbrela a mai multor guvernăminte militare, care și-au pus amprenta asupra greutăților vieții de zi cu zi a populației, într-o lume în care speculanții și contrabandele înfloreau spectaculos.

La 1 aprilie 1917, s-a stabilit o nouă ordine de bătaie și organizare a Corpului grănicerilor și a forțelor destinate pazei frontierei. Această organizare și dislocare a subunităților de grăniceri pază s-a menținut până la 15 august 1917, zi în care fostele sectoare de pază au redevenit companii de pază, iar zona de frontieră cu Bucovina și Rusia a fost împărțită în două sectoare⁴⁵. Structurile de grăniceri pază din această parte a țării și-au îndeplinit misiunile încredințate în această organizare și dislocare până în primavăra anului 1918, fiind puțin implicate în evenimentele determinate de acțiunea trupelor ruse din spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru. Unirea Basarabiei cu România, prin decizia istorică a Sfatului Țării de la Chișinău în ziua de 27 martie / 9 aprilie 1918, a avut printre urmări și extinderea frontierei care trebuia apărată de către trupele de grăniceri pază. Prin urmare, a fost organizat Regimentul 3 grăniceri, conform prevederilor Înaltului Decret nr. 895 din 15/28 aprilie 1918, prin transformarea Regimentului 8 Vânători, reședința noii unități rămânând în Botoșani. Sectorul de pază încredințat regimentului era între Napadova (pe Nistru) și Zboina Neagră, în Munții Vrancei. În vara și toamna anului 1918, activitatea Regimentului 3 grăniceri s-a desfășurat fără perturbări și evenimente deosebite, în condițiile în care unitățile erau implicate în asigurarea ordinii interne în spațiul dintre Carpații Orientali și Nistru. Pe fondul situației date pe fronturile din Europa, la 27 octombrie / 9 noiembrie 1918 regele Ferdinand I a semnat Înaltul Decret nr. 3179, prin care se ordona mobilizarea armatei, inclusiv a regimentelor de grăniceri, în conformitate cu *Instrucțiunile secrete asupra mobilizării unităților Corpului grănicerilor*. Mobilizarea regimentului s-a executat concomitent cu acțiunile desfășurate în cadrul Diviziei 8 în Bucovina și nordul Basarabiei. Acțiunile Diviziei 8 infanterie pentru luarea sub control a teritoriului Bucovinei s-au desfășurat în perioada 26 octombrie / 8 noiembrie – 14/27 noiembrie 1918, cu unitățile organice, cele de grăniceri și jandarmi subordonate operativ. Ziua de 2/15 noiembrie 1918 poate fi considerată ca cea în care companiile 1–6, rămase în subordinea efectivă a comandantului Regimentului 3 grăniceri, au început să îndeplinească misiunile specifice în acord cu legislația în vigoare, dar și cu ordinele celor doi comandanți de divizie⁴⁶. Misiunile subunităților de grăniceri erau dintre cele mai diverse și imprevizibile, având în vedere ineditul situațiilor apărute. Până la sfârșitul anului 1918, pe frontiera Bucovinei și în nordul Basarabiei au fost instalate și organele vamale, care au început imediat activitatea, grănicerii executând observarea evenimentelor de la est de Nistru, inclusiv prin trimiterea de agenți, transmițând rapoarte interesante în legătură cu confruntările dintre bolșevici și adversarii acestora, fiind subliniată cruzimea primilor după obținerea unor succese, prin

⁴⁵ Arhivele Militare Române, Fond Comandamentul Corpului Grănicerilor, dosar nr. 44, f. 40.

⁴⁶ Idem, Fond Regimentul 3 Grăniceri, dosar 3, f. 37.

executarea fără judecată a adversarilor, însușirea bunurilor aparținând proprietarilor, astfel că cei supuși terorii încercau să treacă în Basarabia și Bucovina. Perioada ianuarie – mai 1919 a fost deosebit de încărcată în evenimente pentru România, armata de operații și subunitățile de grăniceri, în general, pentru cele ale Regimentului 3 grăniceri pază în special. Situația cea mai grea pentru Regimentul 3 grăniceri pază a fost în nordul Basarabiei, unde s-a înregistrat o mare intensitate și densitate a acțiunilor militare provocate de către bolșevici: Atachi (6–11/19–24 ianuarie 1919), Hotin (9–19 ianuarie/22ianuarie – 1 februarie 1919). Preocuparea pentru întărirea apărării pe Nistru și în nordul Bucovinei a fost o constantă a Marelui Cartier General, a comandantului Corpului 4 armată și a Diviziei 8 infanterie, dovadă fiind ordinele emise pentru fortificarea aliniamentului pe care se găseau trupele și în adâncime, realizarea unei linii principale de rezistență în adâncime și crearea rezervelor la dispoziția comandantului corpului de armată și comandanților de divizie. Evoluția situației militare din Galiția în primăvara anului 1919 a impus prezența militară românească în Pocuția, în perioada 23 mai – 24 august 1919, o perioadă interesantă pentru istoria României, în general, pentru cea a Diviziei 8 infanterie și a unităților subordonate operativ acesteia și, nu în ultimul rând, a Regimentului 3 grăniceri. Pe măsura stabilizării situației din acest spațiu, a stabilirii traseului frontierei dintre România și Polonia, s-a decis evacuarea Pocuției de către armata română. Evacuarea grănicerilor din Pocuția a început la 17 august 1919 și s-a încheiat în ziua de 24 august. Se încheia astfel participarea grănicerilor români la operațiunile din Pocuția, unde îndepliniseră misiuni de restabilire și menținere a ordinii în zonele de responsabilitate stabilite, în timp ce alte forțe ale regimentului de grăniceri au executat misiunile specifice acestor trupe pe frontiera de nord a Bucovinei, acolo unde au revenit definitiv, după o perioadă de câteva luni în care locul și rolul lor fusese diminuat prin utilizarea trupelor operative nemijlocit pe frontieră sau pe linia de demarcație din Galiția. Perioada 26 august – 20 octombrie 1919 poate fi considerată intervalul de timp în care Regimentul 3 grăniceri a reintrat în starea de normalitate în privința acțiunilor și activităților desfășurate, în condițiile în care, conturându-se configurația frontierei României Întregite, prevăzută în tratatele de pace încheiate în cursul aceluși an, locul unităților operative din zona de frontieră, care își grupaseră forțele mai în adâncime, a fost luat de către unitățile de grăniceri. În linii generale, la 20 octombrie 1919, subunitățile Regimentului 3 grăniceri erau instalate până la nivel de pichet în sectoarele și locurile stabilite, din acel moment începând activitățile specifice, legale, referitoare la paza frontierei de stat, la controlul trecerii acesteia prin punctele stabilite.

În perioada care a urmat, până la sfârșitul lunii martie 1921, a avut loc trecerea grănicerilor de la starea de război la cea de pace. Astfel, se poate aprecia că 1 aprilie 1921 marchează un nou început în istoria armatei române, în general, a trupelor de grăniceri în special, având în vedere schimbările din viața internațională, când statele, cele vechi și cele noi, în noua lor configurație, au trecut la o nouă etapă de evoluție, prima preocupare fiind ștergerea, atât cât se putea, a urmărilor războiului. În anul 1918, după 146 de ani de când frontiera dintre Polonia și Moldova fusese

desființată prin noile granițe stabilite în urma împărțirii Poloniei între puterile europene, evoluția situației geopolitice și geostrategice în Europa a creat condițiile revenirii la vecinătatea dintre români și polonezi. Poziția românilor bucovineni în privința viitoarei frontiere a acestei părți de țară a fost clar exprimată în Declarația de Unire din 15/28 noiembrie 1918, în care se hotăra: „Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”⁴⁷. Prezența militară românească în Pocuția era un avantaj pentru guvernul de la București în privința viitoarelor abordări referitoare la frontieră, în condițiile în care lucrurile erau destul de bine conturate.

Problema Bucovinei, înscrisă în Tratatul de la Saint-Germain, semnat de către 17 state la 10 septembrie 1919, s-a rezolvat abia în anul 1920, prin Tratatul de la Sèvres, din 10 august 1920, fiind înscrise în Articolul 3 al tratatului și detaliate în paragraful 6. Problemele de frontieră dintre cele două state au făcut obiectul unor discuții și negocieri româno-polone, au fost încheiate câteva convenții și au fost, în cele din urmă, reglementate prin semnarea la București, la 17 mai 1935, a Protocolului româno-polon de delimitare a frontierei dintre cele două state. Ulterior, a fost realizată o descriere detaliată a frontierei româno-polone, bazată pe marcarea în teren a acesteia cu întregul sistem de borne, conform reglementărilor internaționale, fapt ce a permis o corectă executare a misiunilor de către trupele de grăniceri ale ambelor state⁴⁸. Situația în zona de frontieră româno-polonă a rămas constantă până spre sfârșitul lunii septembrie 1939, când, în condițiile ocupării teritoriului polonez de către Germania hitleristă și U.R.S.S., s-a produs o modificare esențială sub aspectul vecinătăților.

⁴⁷ Apud *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România, 1917–1918. Documente*, Chișinău, Editura Hyperion, 1995, p. 335.

⁴⁸ Pe larg în Grigore Stamate, *Frontiera de stat a României*, București, Editura Militară, 1997, p. 292–312.